

Vastaus kirjalliseen kysymykseen poliittisista virkanimityksistä

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimitannut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Pihla Keto-Huovisen /kok ym. näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 649/2020 vp:

Takaako nykyinen lainsäädäntö riittävällä tasolla, että pätevin hakija valitaan virkaan, ja jos ei, niin mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä parantaakseen tilannetta?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Virkamiesten valintaperusteista ja -menettelystä säädetään lainsäädännössä varsin tarkkaan, kuten hallintovaliokunta totesi valtion virkamieslain muutoksia koskevassa mietinnössään (HaVM 8/2018) vuonna 2018.

Perustuslain 125 §:n mukaan virkojen nimitysperusteita ovat taito, kyky ja koeteltu kansalaiskunto. Näitä nimittämisperusteita arvioidaan aina suhteessa täytettävänä olevan viran yleisiin ja erityisiin kelpoisuusvaatimuksiin ja arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös viran nimi, tehtäväpiiri sekä virkaan kuuluvat konkreettiset työtehtävät. Näiden nimitysperusteiden lisäksi valtion virkaan nimitettävän tulee täyttää myös lailla tai asetuksella kyseiseen virkaan tai viran tehtäviin säädetty kelpoisuusvaatimukset, lukuun ottamatta niitä harvoja tilanteita, joissa valtioneuvosto on antanut hakijalle erivapauden kelpoisuusvaatimuksesta. Lailla on säädetty mm. virkamiesten kielitaidosta. Ja lailla tai asetuksella on voitu säätää myös muista kelpoisuusvaatimuksista, kuten vaadittavista tutkinnoista tai muista erityisistä kelpoisuusvaatimuksista.

Perustuslain yleisten nimitysperusteiden ja viran erityisten kelpoisuusvaatimusten täyttymisen arviointi on oikeudellista harkintaa. Muulta osin virkaan nimittäminen sisältää nimittävälle viranomaiselle kuuluvaa tarkoituksenmukaisuusharkintaa, jonka käyttöä ohjaavat lain säännökset ja hallinnon oikeusperiaatteet, kuten valtioneuvoston oikeuskansleri on tuoreessa ratkaisussaan (20.8.2020) todennut. Tämä tarkoittaa erityisesti hakijoiden tasapuolista, objektiivista ja asiallista kohtelua nimitysharkinnassa ja nimitysharkinnan lainmukaista perustelemista. Perustuslain yleisten nimitysperusteiden ja erityisten kelpoisuusvaatimusten tulkinta sekä niiden keskinäinen painottaminen sisältävät harkintavaltaa, joka kuuluu nimittävälle viranomaiselle.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 649/2020 vp

Valtion virkamieslain muutosten yhteydessä vuonna 2015 säädettiin valtion ylimmän johdon yhteisistä kelpoisuusvaatimuksista. Samalla luovuttiin myös ns. virkaan ilmoittautumismenettelystä ja siirryttiin yleiseen viran hakumenettelyyn myös ylimpien virkamiesten osalta. Valtionhallinnon ylimmän virkamiesjohdon erityisinä kelpoisuusvaatimuksina ovat ylempi korkeakoulututkinto, tehtävän edellyttämä monipuolinen kokemus, käytännössä osoitettu johtamistaito ja johtamiskokemus. Näistä erityisistä kelpoisuusvaatimuksista on säädetty valtion virkamieslaissa ja niistä ei voida myöntää erivapautta lukuun ottamatta valtakunnansovittelijan virkaa hakevaa. Ylimmän johdon yhteisten kelpoisuusvaatimusten lisäksi näihin virkoihin vaadittavasta tutkinnosta tai muista erityisistä kelpoisuusvaatimuksista voidaan tarvittaessa vielä säätää myös erikseen asianomaista virastoa koskevassa valtioneuvoston asetuksessa.

Säädettyjen kelpoisuusvaatimusten lisäksi tai sijaan virkaan kuuluvissa tehtävissä voidaan tarvita myös muita lisävalmiuksia ja henkilökohtaisia ominaisuuksia. Myös nämä virkatehtävien hoidon vaatimat lisävalmiudet ja henkilökohtaiset ominaisuudet tulee mainita viran hakuilmoituksessa ja siihen perustuen myös ne voidaan ottaa nimitysharkinnassa huomioon. Tällaisia ovat esimerkiksi tehtävien hoidossa tarvittava kielitaito, yhteistyökyky sekä suullinen ja kirjallinen ilmaisutaito.

Valtion virkamieslain mukaan valtion virat ovat avoimesti haettavissa ja hakuilmoitukset julkaistaan valtakunnallisesti. Virka voidaan täyttää haettavaksi julistamatta vain, jos asiasta säädetään laissa. Vuoden 2019 alusta voimaan tulleen valtion virkamieslain muutoksen myötä viranhakija saa myös hakea virkaan tai virkasuhteeseen nimittämistä koskevaan päätökseen muutosta valittamalla, lukuun ottamatta erikseen säädettyjä tilanteita.

Nimityspäätöksestä ei edelleenkään saa valittaa mm., jos nimittämistoimivalta kuuluu tasavallan presidentille tai kyse on valtioneuvoston yleisistunnon nimitystoimivallan piiriin kuuluvasta valtiohallinnon ylimmästä virkamiesjohdosta. Saatuaan perustuslakivaliokunnan asiaa koskevan lausunnon (PeVL 42/2017) asiaa mietinnössään (HaVM 8/2018) vuonna 2018 käsitellyt hallintovaliokunta päätyi pitämään perusteltuna, että valitusoikeus ulotetaan koskemaan valtioneuvoston yleisistunnon toimivaltaan kuuluvia nimityksiä, lukuun ottamatta kuitenkin virkamieslain 26 §:ssä 3 ja 4 kohdassa tarkoitettuja ylimmän johdon virkoja.

Valtioneuvoston yleisistunnon tekemiin nimityspäätöksiin kohdistuu myös oikeuskanslerin etukäteisvalvonta ja valtion virkanimityksistä on mahdollisuus kannella ylimmille laillisuusvalvojille myös jälkikäteen.

Valtion virkanimityksiä koskevan lainsäädännön riittävyttä on tarkasteltu ja saatettu ajan tasalle sekä vuonna 2015 että 2019 valtion virkamieslakiin voimaan tulleiden muutosten yhteydessä. Virantäytössä noudatettavasta lainsäädännöstä ja periaatteista myös ohjeistetaan tarkemmin valtiovarainministeriön ohjeessa virantäytössä noudatettavista periaatteista. Ohjetta tarkastellaan säännöllisesti ja se on päivitetty viimeksi huhtikuussa 2019. Lainsäädännössä ja virantäyttöä koskevassa menettelyssä on siis lukuisia elementtejä, joilla pyritään varmistamaan, että kuhunkin virkaan valitaan tehtävän suorittamisen kannalta pätevin hakija. Se sisältää nimittäjälle jäävää harkintavaltaa, jolla pyritään varmistamaan osaltaan myös, että tärkeisiin virkoihin hakeutuisi parhaat hakijat kaikilta yhteiskunnan sektoreilta.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 649/2020 vp

Valtiohallinnon ylimmän johdon valintaan ja nimityksiin liittyvät kysymykset ovat myös osa valtiovarainministeriössä tehtävää ylimmän johdon palvelussuhteen ja yhteisten valintakriteerien jatkuvaa kehittämistyötä. Muutostarpeita tullaan siis tarkastelemaan vastakin.

Helsingissä 23.9.2020

Kuntaministeri Sirpa Paatero